

УДК 81'373.6

DOI:<https://doi.org/10.37919/3083-6212.2024.1.161-170>

Шульгач В.П.

доктор філологічних наук,
зав. відділу історії української мови та ономастики
Інституту української мови НАН України
<https://orcid.org/0000-0003-1930-3485>
e-mail: victor.shulgach@ukr.net

ЕТИМОЛОГІЧНІ НОТАТКИ. 1–7

Статтю присвячено етимологічному аналізу семи лексем староукраїнської мови: *наметець*, *гиб'ю(т)*, *чиньба*, *опослѣ*, *зидатель*, *озимя*, *остень*. Для етимологічної процедури автор залучає доступну споріднену лексику слов'янських мов. Реконструйовано потенційні праслов'янські архетипи **nametъsь*, **činyba*, **ob poslě*, **zidatel'ъ*, **obzimę*, *-ęte*. Доповнено словникові статті під гаслами **gyběti*, **ostъnъ*, реконструйовані в «Этимологическом словаре славянских языков».

Ключові слова: староукраїнська мова, лексика, етимологія, етимологічний аналіз, реконструкція, архетип.

1. Зафіксоване в тестаментях ст.-укр. **наметець**: *наметецъ коленьскии*, 1636 р., *наметцовъ летнихъ три*, 1639 р. (Білоус, с. 154) має аналоги: ст.-рос. *наметецъ* 'головне покривало; намітка' (Сл.РЯ XI–XVII 10, с. 149), ст.-блр. *наметецъ* 'намітка (головний убір заміжніх жінок із довгого вузького шматка тканини, який специфічно зав'язували на голові)' (ГСБМ 19, с. 139).

Лексема відома й у діалектному мовленні. Пор., наприклад, укр. *намітець* 'головний убір заміжньої жінки у формі довгого полотнища' (Пономар, с. 144), *намнітец*, *намітиц* 'головний убір жінки з довгого вузького полотнища; намітка', 'тонке покривало, яким укривають покійника' (Аркушин, с. 332). Пор. ще (семантично віддалене) рос. діал. *намётец* 'поплавок, який вказує на місцезнаходження переметів' (СРНГ 20, с. 35), із **nametъsь*.

Реконструйований архетип (не відображений в ЭССЯ) — лексико-словотвірний варіант (суф. **-ъsь*), співвідносний із **nametъka*, **nametъkъ* < **namesti*, **nametq* (ЭССЯ 22, с. 184–185).

2. В одному з віршів Климентія Зіновієва є рядки:

А дще(р) присто(и)но заму(ж) в(ъ) єї лѣть давати:

то мо(ж)на рє(ч) до рокѣ и матє(р)ю стати.

А малыє ки(л)ко рокъ **гиб'ю(т)** бє(з) приплóдкѣ:

я(к) вѣтвы недости(г)лы(х) óвощны(х) дре(в) в(ъ) ѿгоро(д)кѣ (Зіновіїв, с. 118).

Словоформа *гибѣю(т)* — 3 ос. мн. від інфінітива **гибѣти*, відомого, крім української (Грінченко 1, с. 281 — *губіти* ‘нидіти, хворіти, страждати через відсутність чого-н.’), в інших слов’янських мовах (д.-руськ., рос. діал., блр., схв., ст.-чеськ.). На основі цих фактів реконструйовано праформу **guběti* — дієслово стану на *-ěti*, співвідносне з **gubnōti*, **gubati*. Див. (ЭССЯ 7, с. 217–218).

Українська лексема з творів К. Зіновієва, а також діал. *гибѣти* ‘гинути, пропадати’ (Головацький, с. 476), *губіти* ‘замерзати’ (СБук.Г, с. 70), ‘животіти, скніти’ (Шкрумеляк, с. 118), ‘зазнавати труднощів від нестачі чого-небудь, страждати’ (СБІ, с. 168), блр. діал. *гібэць* ‘пропадати, гинути’ (СБГ 1, с. 441) — цінні доповнення до словникової статті **guběti*.

3. Ст.-укр. **чиньба** ‘вичинка’ (Тимченко 2, с. 481) споріднене з укр. *чиньба* ‘виготовлення’, 1758 р. (ПЛ, с. 131), *чиньба́* ‘вичинка, чинення’ (СУМ XI, с. 328), діал. *чинба́* ‘чиньба, приготування’ (ЕСУМ 6, с. 322) < *чиніти*² ‘обробляти шкури тварин, вимочуючи їх у спеціальному хімічному розчині, в настої кори або деревини дуба, верби тощо’ (СУМ XI, с. 326). Пор. ще семантично віддалені укр. діал. *чиньба́* ‘ворожіння; чаклування’, мотивоване дієсловом *чиніти* ‘ворожити; чаклувати’ (Піпаш, Галас, с. 220), рос. діал. *чиньба́* — назва дії за дієсловом *чиніть* ‘творити, влаштовувати та ін.’ (Даль 4, с. 604).

Чиньба ‘вичинка’ — похідне із суфіксом *-ьб-* < **-ьб-* від дієлова *чиніти* з термінологічним значенням < **činiti* < **činь I*. Багатозначне **činiti* реконструювали укладачі ЭССЯ (4, с. 112–113; серед набору наведених у цій статті різноманітних значень особливо пор. схв. *чїнити спец.* ‘чинити, дубити шкіру’).

Потенційне псл. **činьba*, утворене за словотвірною моделлю на зразок **grozьba* < **groziti* < **groza* (ЭССЯ 7, с. 143), **ličьba I* < **ličiti I* < **likь I*, **lice* (ЭССЯ 15, с. 83) та ін., в ЭССЯ та SP пропущено.

4. Ст.-укр. **опослѣ**, **опосле** *прийм.* (виражає часові відношення, вказує на дату, після якої відбулася дія), 1396 р. (ССУМ II, с. 82), *опослѣ* ‘потім’, 1556–1561 рр. (ПЄ, с. 179), *опослѣ* *присл.* ‘після’ (Тимченко 2, с. 48) споріднені з укр. *опісля* ‘після’ (СУМ IV, с. 415), діал. *описля* ‘насамкінець’ (Білецький-Носенко, с. 263), *опослі* ‘потім’ (Глуховцева, с. 152), *опосля* *присл.* ‘після, потім’ (СБІ, с. 509), *опосля* ‘після’ (ВСД, с. 89), *впослі* *присл.* ‘потім’ (Аркушин, с. 73), *впосля* ‘пізніше’ (Мартинова, Щербина, с. 74), *упісля*, *упослі* ‘після’ (СУМ IV, с. 415), *упосля* ‘опісля’ (Чабаненко 1, с. 167), ст.-рос. *опослѣ* ‘потім, після’ (Сл.РЯ XI–XVII 13, с. 33), рос. діал. *опосле*, *опослѣ*, *опосле*, *опослі*, *опослі*, *опослі*, *опослі* *присл.* ‘після, потім’ (СРНГ 23, с. 282–283, 284), ст.-блр. *опосле* *присл.* ‘після, згодом’ (ГСБМ 22, с. 271), блр. діал. *апасля* ‘після’ (Касьпярович, с. 21), *апосле* *присл.* ‘т. с.’ (Шаталава, с. 12), *опосле* ‘т. с.’ (Кучук, Малюк, с. 90), *опосля* ‘після’

(ТС 3, с. 261) < потенційного псл. **ob poslě*. В «Этимологическом словаре славянских языков» цю реконструкцію пропущено, хоча принагідно про неї згадано в словниковій статті під гаслом **obposlъnъjъ* (ЭССЯ 28, с. 265: «прилаг., производное с суф. -ъnъ от словосочетания **ob poslě*»; укладач статті **obposlъnъjъ* — О.М. Трубачов).

Стосовно походження прислівника **poslě* існує кілька версій. Детально про них див. (Machek, s. 553 — стаття *sled* — з літературою; ESJS 11, s. 685–686 < 1. **poslědъ*, 2. **po+sъ +lě*); ЕСУМ 4, с. 415 < пізньопраслов'ян. **poslědī*; БЕР 5, с. 540).

Якщо погодитися з версією про вторинність **poslě* < **poslědъ*, тоді стає зрозумілим уведення блр. діал. *напосля* до словникової статті **na poslědъ*, **na poslědě*, **na poslědъkъ* (ЭССЯ 21, с. 196), хоча тут чомусь немає ст.-укр. *напосле* 'наостанку, наслідок', 1449 р. (ССУМ II, с. 22), укр. діал. *напослі* (ЕСУМ 4, с. 415), ст.-рос. *напослѣ* 'після, потім', 1400 р. (Сл.РЯ XI–XVII 10, с. 188); пор. також блр. діал. *напослі* 'потім, після' (Курцова, с. 103).

5. У першій передмові (1581 р.) до Острозької біблії Герасима Смотрицького (батька Мелетія Смотрицького) натрапляємо на лексему **зидатель** *'майстер, будівничий, творець': *Помощников же и зидателей велми мало* (УЛ XIV–XVI ст., с. 202). З подібним значенням *зидатель* зафіксовано в (СДРЯ 3, с. 380) і (Сл.РЯ XI–XVII 5, с. 386; проілюстроване цитатою з джерела XVI ст.).

Апелятив *зидатель* — віддієслівний дериват з агентивним суфіксом *-тель*, пор., наприклад, д.-руськ. *зидать* 'творити' (СДРЯ 3, с. 380), ст.-серб. *зидати* 'condere' (Даничић I, с. 378), тобто **zidatel'ъ* < **zidati* — ітератива до **zъdati* (ESJS 19, s. 1141).

У слов'янських мовах продуктивніші деривати від псл. **zidar'ъ*. Пор. д.-руськ. *зидарь* 'будівничий' (Срезневский I, стлб. 977), болг. *зидар* 'муляр' (Стоянов, с. 238), макед. *сидар* 'муляр, будівельник' (Гавриш, с. 233), серб. *зидар* 'т. с.' (Лавровский, с. 179), діал. *сид'ар* 'т. с.' (Стојановић, с. 291), хорв. діал. *zid'ar* (Jurišič 2, s. 243), слвн. *zidar* 'муляр' (Pleteršnik II, s. 909), діал. *zidar* (z'đa:r) 'т. с.' (Џујес-Stress 2, s. 469), *zidar* (Gregorič, s. 525), *zēdār* (Tomines, s. 246), а також болг. *Зидаров* (Илчев, с. 213), макед. *Зидар* (Речник ПКМ I, с. 456), хорв. *Zidar* (Leksik, s. 750), слвн. *Zidar* (ZSSP, s. 710) — антропоніми. Пор. ще болг. *Зидарев дол* — відантропонімний мікротопонім у Пернишко [Велев, с. 103].

6. Ст.-укр. **озимя** 'однорічне теля' зафіксовано в документі, датованому 1564 р. (Тимченко 2, с. 36). Пор. ще серб. діал. *озиме* 'однорічне порося' (Стојановић, с. 578), слвн. *ozimě*, *-ěta* 'дворічне лоша' (Pleteršnik I, s. 874) — рефлексі псл. **obzimeъ*, *-ęte*, пропущеного в ЭССЯ, вып. 31.

Реконструйоване **obzimę, -ęte* споріднене з псл. **nazimę, -ęte* (ЕССЯ 24, с. 67), а також **nazimьсѣ, *obzimьсѣ* (ЕССЯ 24, с. 68; 31, с. 189). Пор. ще укр. діал. *перезимч'ї, -ч'їте* 'перезимоване теля, ягня' (Піпаш, Галас, с. 135), *перезимча, перезимча* 'перезимоване теля' (ЕСУМ 2, с. 262) < **perzimьсѣ*.

7. Ст.-укр. **остень** *'загострена палиця': *остень барзо острый*, 1621 р. (Тимченко 2, с. 57) відоме й в інших мікроконтекстах: *оснóмъ уколóлъ; конéць уломíлсѧ оснá; вь́колол(ь) ... óко прáвоє оснóм(ь)* (Галятовський, с. 300). У словничку малозрозумілих слів наведено лексему *остны* 'будяки, остюки, колючки; жало, вістря; загострена палиця' (Галятовський, с. 441), пор. ще в тексті пам'ятки: *Тыи остны, альбо гвозды* (Там само, с. 361), а також *Остенъ перен.* 'підбурювач, намовник' (Зизаній, с. 138).

Аналізоване *остень* споріднене з укр. діал. *остьóн* (варіанти *осьóн, осóн, мн. осні*) 'тверда частина пір'їни, з якої виростає пух' (Аркушин, с. 369, 370), *осьóн* 'палиця з цвяхом на кінці, якою поганяють волів' (ЕСУМ 4, с. 230), ст.-блр. *остень* 'загострений предмет; вістря' (ГСБМ 22, с. 430–431), слвц. діал. *ost'en, uost'en* 'твердий гострий наріст на рослині (або тварині)' (SSN II, s. 652, стаття *osteň*) та ін., зібраними в (ЕССЯ 36, с. 74–76) під гаслом **ostьнь*. Наведені факти (ст.-укр., укр. діал., ст.-блр., слвц. діал.) розширюють ареал споріднених лексем.

ДЖЕРЕЛА

Аркушин — Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок. А–Я. Вид. 2-ге, переробл., випр. і доп. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2016. XXIV+648 с.

БЕР — Български етимологичен речник / съст.: В. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев и др. София: БАН, 1971–2017. Т. 1–8. Видання триває.

Білецький-Носенко — Білецький-Носенко П.П. Словник української мови / підг. до вид. В.В. Німчук. Київ: Наукова думка, 1966. 421 с.

Білоус — Білоус Н. Тестаменти киян середини XVI – першої половини XVII ст. Київ: Видавничий дім «Простір», 2011. 200 с.

ВСД — Відлуння сивої давнини, або Слово про слова. (Спроба укладання тлумачного словника бутейської говірки) / укладач П.С. Макаренко. За заг. ред. М.Д. Півницького. Бутейки; Луцьк: Волиньполіграф, 2018. 136 с.

Гавриш — Гавриш К. Македонско-руски речник. Скопје: Просветно дело, 1969. 916 с.

Галятовський — Галятовський І. Ключ розуміння / підг. до вид. І.П. Чепіга. Київ: Наукова думка, 1985. 532 с.

Глуховцева — Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І. та ін. Словник українських східнословобожанських говірок. Луганськ: Альма-матер, 2002. 234 с.

Головацький — Дзензелівський Й.О., Ганудель З. Словник української мови Я.Ф. Головацького. Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво у Братіславі, 1982. Т. 10. С. 311–612.

- Грінченко** — Словарь української мови / упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. Київ: Видавництво АН УРСР, 1907–1909. Т. 1–4.
- ГСБМ** — Гістарычны слоўнік беларускай мовы / складальнікі: Т.І. Блізнюк, Р.С. Гамзовіч, А.П. Груца і інш. Рэд. А.М. Булыка. Мінск: Навука і тэхніка, 1982–2017. Вып. 1–37.
- Даль** — Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва: Русский язык, 1981–1982. Т. 1–4.
- Даничић** — Даничић Ђ. Рјечник из књижевних старина српских. Београд: Младинска књига, 1975. Т. I–III.
- ЕСУМ** — Етимологічний словник української мови: у 7 т. / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6. Видання триває.
- Зизаній** — Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская / підг. текстів пам'яток і вступні статті В.В. Німчука. Київ: Наукова думка, 1964. 204 с.
- Зіновіїв** — Зіновіїв К. Вірші. Приповісті посполиті / підг. тексту І.П. Чепіги. Київ: Наукова думка, 1971. 392 с.
- Илчев** — Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. София: БАН, 1969. 638 с.
- Каспярович** — Каспярович М.І. Віцебскі краёвы слоўнік (матар'ялы). Віцебск: Заря Запада, 1927. 371 с.
- Курцова** — Курцова В.М. З роднага слова. *Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч)* / рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск: Беларуская навука, 2001. С. 98–110.
- Кучук, Малюк** — Кучук І.М., Малюк А.К. Палескі слоўнік: Лельчыцкі раён. Мазыр: МазДПП імя Н.К. Крупскай, 2000. 156 с.
- Лавровский** — Лавровский П. Сербско-русский словарь. Санкт-Петербург: Отделение русского языка и словесности имп. АН, 1870. 578 стб.
- Мартинова, Щербина** — Мартинова Г.І., Щербина Т.В. Словник середньонадніпрянських говірок. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 492 с.
- ПЄ** — Пересопницьке євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерованій текст. Словопоказчик. Вид. друге, доп. / підг. І.П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко. Київ: [б. в.], 2011. 745 с.
- Піпаш, Галас** — Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2005. 266 с.
- ПЛ** — Приватні листи XVIII ст. / підг. до вид. В.А. Передрієнко. Київ: Наукова думка, 1987. 171 с.
- Пономар** — Пономар Л.Г. Народний одяг Правобережного Полісся середини XIX – середини XX століть: Історико-етнографічний атлас. Словник. Київ: ТОВ “Бизнесполиграф”, 2015. 268 с.
- Речник ПКМ** — Речник на презимињата кај македонците / обработувачи: М. Коробар-Белчева, М. Митков, Т. Стоматоски. Скопје: Институт за македонски језик “Крсте Мисирков”, 1994. Т. I. XXIII+768 с.
- СБГ** — Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: в 5 т. / рэд. Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск : Навука і тэхніка, 1979. Т. 1. 512 с.
- СБІ** — Словник українських говірок Бузько-Інгульського межиріччя: Близько 20 000 діалектизмів / укл. Л.С. Спанатій, А.П. Супрун, М.Ф. Тимченко, В.П. Токар; за заг. ред. Л.С. Спанатій; наук. ред. П.Ю. Гриценко. Миколаїв: Іліон, 2018. 876 с.

- СБук.Г** — Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.
- СДРЯ** — Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.) / гл. ред. Р.И. Аванесов, И.С. Улуханов, В.Б. Крысько. Москва: Азбуковник, 1988–2019. Т. I–XII. Видання триває.
- Славинецький** — Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / підг. до вид. В.В. Німчук. Київ: Наукова думка, 1973. 542 с.
- Сл.РЯ XI–XVII** — Словарь русского языка XI–XVII вв. / гл. ред.: С.Г. Бархударов (вып. 1–6), Ф.П. Филин (вып. 7–10), Д.Н. Шмелев (вып. 11–14), Г.А. Богатова (вып. 15–26), В.Б. Крысько (вып. 27–29), Р.Н. Кривко (вып. 30–31). Москва: Наука, 1975–2019. Вып. 1–31. Видання триває.
- Срезневский** — Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка. Москва: Государственное изд-во иностранных и национальных словарей, 1958. Т. I–III.
- СРНГ** — Словарь русских народных говоров / под ред. Ф.П. Филина, Ф.П. Сороколетова и С.А. Мызникова. Москва; Ленинград / Санкт-Петербург: Наука, 1965–2021. Вып. 1–52. Видання триває.
- ССУМ XIV–XV** — Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У 2 т. / ред. кол.: Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька (голова), І.М. Керницький. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1977. 632 с.; Т. 2. Київ: Наукова думка, 1978. 592 с.
- Стоянов** — Стоянов І.А., Чмир О.Р. Болгарсько-український словник. Київ: Наукова думка, 1988. 776 с.
- Стојановић** — Стојановић Р. Црнотравски речник. Београд, 2010 (= Српски дијалектолошки зборник. Књ. LVII). 1060 с.
- СУМ** — Словник української мови / голова редкол. І.К. Білодід. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.
- Тимченко** — Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. / підг. до вид. В.В. Німчук, Г.І. Лиса. Кн. 1. Київ; Нью-Йорк: Преса України, 2002. 512 с.; Кн. 2. Київ; Нью-Йорк: Преса України, 2003. 512 с.
- ТС** — Тураўскі слоўнік / рэд. А.А. Крывіцкі. Мінск: Навука і тэхніка, 1982–1987. Т. 1–5.
- УЛ XIV–XVI ст.** — Українська література XIV–XVI ст. Апокрифи. Паломницькі твори. Історіографічні твори. Полемічні твори. Перекладні повісті. Поетичні твори / авт. вступ. ст. і ред. тому В.Л. Микитась; упоряд. і приміт. В.П. Колосової та ін. Київ: Наукова думка, 1988. 600 с.
- Чабаненко** — Чабаненко В.А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя: Комунар, 1992. Т. 1–4.
- Шаталава** — Шаталава Л.Ф. Беларускае дыялектнае слова. Мінск: Навука і тэхніка, 1975. 208 с.
- Шкрумеляк** — Шкрумеляк М.С. Тлумачний словник-довідник гуцульських говірок. Івано-Франківськ: ІФОЦППК, 2016. 176 с.
- Čujec-Stress** — Čujec-Stress H. Slovar zatolminskega govora. Zatolmin: Stres inženiring, 2010–2014. Т. 1–2.
- ESJS** — Etymologický slovník jazyka staroslověnského / ed. E. Havlová, A. Erhart, I. Janyšková. Praha (Brno): AVČR, 1989–2018. 1–19.
- Gregorič** — Gregorič J. Kostelski slovar / Uredili: S. Horvat, I. Šircelj-Žnidaršič, P. Weiss. Ljubljana: SAZU, 2014. 541 s.

- Jurišič** — Jurišič B. Rječnik govora otoka Vrgade. Zagreb: JAZU, 1966–1973. D. 1–2.
- Leksik** — Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. Zagreb: Tipograf, 1976. 773 s.
- Machek** — Machek V. Etymologický slovník jazyka českého. 2 vyd. Praha: AVČR, 1968. 866 s.
- Pleteršnik** — Pleteršnik M. Slovensko-nemški slovar. Transliterirana izdaja. Uredila M. Furlan. Ljubljana: SAZU, 2006. D. 1–2.
- SP** — Słownik prasłowiański / pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc.: PAN, 1974–2001. T. 1–8. Видання триває.
- SSN** — Slovník slovenských nářečí / ved. red. I. Ripka. Bratislava: VEDA, 1994–2021. T. I–III. Видання триває.
- Tominec** — Tominec I. Črnovrški dialekt. Kratka monografija in slovar. Ljubljana: SAZU, 1964. 269 s.
- ZSSP** — Začasni slovar slovenskih priimkov / odg. red. F. Bezlaj. Ljubljana: SAZU, 1974. 723 s.

LEGEND

- Аркушин** — Arkushyn, G.L. (2016). *Dictionary of Western Polissian dialects*. 2nd edition. Lutsk: Volyn regional printing house (in Ukrainian).
- БЕР** — Georgiev, V., Galabov, Iv., Zaimov, Y., Ilchev, St. etc. (Eds.). (1971–2017). *Bulgarian etymological dictionary*. Sofia: BAS. Vols. 1–8. Sighting in progress (in Bulgarian).
- Білецький-Носенко** — Biletskyi-Nosenko, P.P. (1966). *Dictionary of the Ukrainian language / adapted to species V.V. Nimchuk*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Білоус** — Bilous, N. (2011). *Testaments of Kyivans of the middle of the 16th – the first half of the 17th century*. Kyiv: Prostir Publishing House (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- ВСД** — Pivnytskyi, M.D. (Ed.). (2028). *Echoes of hoary antiquity, or Word about words. (An attempt to compile an explanatory dictionary of the Butei dialect)*. Buteiky– Lutsk: Volyn Polygraph (in Ukrainian).
- Гавриш** — Gavrish, K. (1969). *Macedonian-Russian dictionary*. Skopje: Prosvetno delo (in Macedonian and Russian).
- Галятовський** — Galyatovskyi, I. (1985). *The key to understanding / adapted. to species I.P. Черпіха*. Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian).
- Глуховцева** — Hlukhovtseva, K., Lesnova, V., Nikolayenko, I. etc. (2002). *Dictionary of Ukrainian East Slobozhan dialects*. Luhansk: Alma Mater (in Ukrainian).
- Головацький** — Dzendzelivskyi, Y.O., Ganudel, Z. (1982). *Dictionary of the Ukrainian language Y.F. Holovatskyi. Scientific collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnik*. Priashiv: Slovak Pedagogical Publishing House in Bratislava. Vol. 10, pp. 311–612 (in Ukrainian).
- Грінченко** — Hrinchenko, B. (Ed.). (1907–1909). *Dictionary of the Ukrainian language*. (Vols. 1–4). Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian (in Ukrainian).
- ГСБМ** — Bulyka, A.M. (Ed.). (1982–2017). *Historical dictionary of the Belarusian language*. (Issue 1–37). Minsk: Science and Technology (in Belarusian).
- Даль** — Dal, V.I. (1981–1982). *Explanatory dictionary of the living Great Russian language*. (Vols. 1–4). Moscow: Russian language (in Russian).
- Даничић** — Danichić, Đ. (1975). *Dictionary of Serbian literary antiquities*. (Vols. 1–3). Belgrade: Mladinska kniha (in Serbian).
- ЕСУМ** — Melnychuk, O.S. (Ed.). (1982–2012). *Etymological dictionary of the Ukrainian language*. (Vols. 1–6). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

- Зизаній** — Nimchuk, V.V. (Ed.). (1964). *Lexis Lavrentia Zizania. Synonym Slavenorosskaya*. Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian).
- Зіновій** — Zinoviiv, K. (1971). *Verses. Common proverbs / adapted text of I.P. Chepiha*. Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- Илчев** — Ilchev, S. (1969). *Dictionary of personal and family names among Bulgarians*. Sofia: BAS (in Bulgarian).
- Касьярович** — Kaspyarovich, M.I. (1927). *Vitebsk regional dictionary (materials)*. Vitebsk: Zarya Zapada (in Belarusian).
- Курцова** — Kurtsova, V.M. (2001). From the native word. *Our living word: Dialectological collection (To the 90th anniversary of Yu.F. Matskevich)*. Minsk: Belarusian Science. P. 98–110 (in Belarusian).
- Кучук, Малюк** — Kuchuk, I.M., Malyuk, A.K. (2000). *Polissia dictionary: Lelchytsky district*. Mazyr: MazDPI named after N.K. Krupskaya (in Ukrainian).
- Лавровский** — Lavrovsky, P. (1870). *Serbian-Russian Dictionary*. St. Petersburg (in Serbian and Russian).
- Мартинова, Щербина** — Martynova, G.I., Shcherbina, T.V. (2020). *Dictionary of Middle Transdnieper dialects*. Cherkasy: Yu.A. Chabanenko Publisher (in Ukrainian).
- ПЄ** — Чепіха, І.Р. (Ed.). (2011). *Peresopnytsia Gospel 1556–1561. Research. Transliterated text. Word index*. Kyiv (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- Піпаш, Галас** — Pipash. Y.O., Halas, B.K. (2005). *Materials for a dictionary of Hutsul dialects (Kosivska Polyana and Rosishka, Rakhiv district, Zakarpattia region)*. Uzhgorod: Uzhgorod National University (in Ukrainian).
- ПЛ** — Peredrienko, V.A. (Ed.). (1987). *Private letters of the 18th century*. Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- Пономар** — Ponomar, L.H. (2015). *Folk clothing of the Right Bank Polissia of the mid-19th – mid-20th centuries: Historical and ethnographic atlas. Dictionary*. Kyiv: Business Polygraph LLC (in Ukrainian).
- Речник ПКМ** — Korobar-Belcheva, M., Mitkov, M., Dental, T. (1994). *Dictionary of Macedonian surnames*. Skopje: Institute for the Macedonian language “Krstе Misirkov”. Vol. I (in Macedonian).
- СБГ** — Matskevich, Yu.F. (Ed.). (1979). *Dictionary of Belarusian dialects of north-western Belarus and its border: in 5 volumes*. Vol. 1 (in Belarusian).
- СБІ** — Hrytsenko, P.Yu. (Ed.). (2018). *Dictionary of Ukrainian dialects of the Buzka-Ingul River Basin: About 20,000 dialecticisms*. Mykolaiv: Ilion (in Ukrainian).
- СБук.Г** — Hуyвanyuk, N.V. (Ed.). (2005). *Dictionary of Bukovinian dialects*. Chernivtsi: Ruta (in Ukrainian).
- СДРЯ** — Avanesov, R.I., Ulukhanov, I.S., Krysko, V.B. (Eds.). (1988–2019). *Dictionary of the Old Russian language (XI–XIV centuries)*. (Vols. 1–12). Moscow: Azbukovnik (in Old Ukrainian and Russian).
- Славинецький** — Nimchuk, V.V. (Ed.). (1973). *Latin Lexicon by E. Slavynetskyi. Slovene-Latin lexicon by E. Slavynetskyi and A. Koretskyi-Satanovskiyi*. Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- Сл.РЯ XI–XVII** — *Dictionary of the Russian language of the XI–XVII centuries*. (1975–2019). (Issues 1–31). Moscow: Nauka (in Russian).
- Срезневский** — Sreznevsky, I.I. (1958). *Materials for the dictionary of the Old Russian language*. (Vols. 1–3). Moscow: State publishing house of foreign and national dictionaries (in Old Russian).

- СРНГ** — Filin, F.P., Sorokoletov, F.P., Myznikov, S.A. (Eds.). (1965–2021). *Dictionary of Russian folk dialects*. (Issue. 1–52). Moscow–Leningrad: Science (in Russian).
- ССУМ XIV–XV** — Humetska, L.L. (Ed.). (1977–1978). *Dictionary of the Old Ukrainian language of the 14th–15th centuries*. (Vols. 1–2). Kyiv: Naukova dumka (in Old Ukrainian and Ukrainian).
- Стоянов** — Stoyanov, I.A., Chmyr, O.R. (1988). *Bulgarian-Ukrainian dictionary*. Kyiv: Naukova dumka (in Bulgarian and Ukrainian).
- Стојановић** — Stojanoviћ, R. (2010). *Crnotravski dictionary*. Belgrade. (Serbian dialectal collection. Book LVII) (in Serbian).
- СУМ** — Bilodid, I.K. (Ed.). (1970–1980). *Dictionary of the Ukrainian language*. (Vols. 1–11). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Тимченко** — Tymchenko, E. (2002–2003). *Materials for the dictionary of the written and book Ukrainian language of the 15th–18th centuries*. (Vols. 1–2). Kyiv–New York: Press of Ukraine (in Ukrainian).
- ТС** — Krivitskyi, A.A. (Ed.). (1982–1987). *Turovsky dictionary*. (Vols. 1–5). Minsk: Science and Technology (in Belarusian).
- УЛ XIV–XVI ст.** — Mykytas, V.L. (Ed.). (1988). *Ukrainian literature of the XIV–XVI centuries. Apocrypha. Pilgrimage works. Historiographic works. Polemical works. Translated stories. Poetic works*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Чабаненко** — Chabanenko, V.A. (1992). *Dictionary of dialects of the Lower Dnipro region*. (Vols. 1–4). Zaporizhzhia: Komunar (in Ukrainian).
- Шаталава** — Shatalova, L.F. (1975). *Belarusian dialect word*. Minsk: Science and Technology (in Belarusian).
- Шкрумеляк** — Shkrumelyak, M.S. (2016). *Interpretive dictionary-handbook of Hutsul dialects*. Ivano-Frankivsk: IFOTSPPK (in Ukrainian).
- Їјец-Stress** — Čujec-Stress, H. (2010–2014). *Dictionary of Zatolmin dialect*. (Vols. 1–2). Zatolmin: Stres inženiring (in Slovenian).
- ESJS** — Havlová, E., Erhart, A., Janyšková, I. (Eds.). (1989–2018). *Etymological dictionary of the Old Slavic language*. (Vols. 1–19). Praha (Brno): AVČR (in Czech).
- Gregorič** — Gregorič, J. (2014). *Church dictionary*. Ljubljana: SAZU (in Slovenian).
- Jurišič** — Jurišič, B. (1966–1973). *Vocabulary of Vrgada island dialect*. (Vols. 1–2). Zagreb: JAZU (in Croatian).
- Leksik** — *Lexicon of surnames of the Socialist Republic of Croatia*. (1976). Zagreb (in Croatian).
- Machek** — Machek, V. (1968). *Etymological dictionary of the Czech language*. 2nd edition. Praha: AVČR (in Czech).
- Pleteršnik** — Pleteršnik, M. (2006). *Slovenian-German dictionary. Transliterated edition*. (Vols. 1–2). Ljubljana: SAZU (in Slovenian and Germany).
- SP** — Sławski, F. (Ed.). (1974–2001). *Proto-Slavic dictionary*. (Vols. 1–8). Wrocław etc.: PAN (in Polish).
- SSN** — Ripka, I. (Ed.). (1994–2021). *Dictionary of Slovak dialects*. (Vols. 1–3). Bratislava: VEDA (in Slovak).
- Tominec** — Tominec, I. (1964). *Črnovrška dialect. Short monography and dictionary*. Ljubljana: SAZU (in Slovenian).
- ZSSP** — Bezljaj, F. (Ed.). (1974). *Temporary dictionary of Slovenian surnames*. Ljubljana: SAZU (in Slovenian).

ЛІТЕРАТУРА

1. Велев В. Местните имена в Пернишко. Велико Търново: Фабер, 2010. 219 с.

REFERENCES

1. Velev, V. (2010). *Local names in Pernishko*. Veliko Tarnovo: Faber (in Bulgarian).

Viktor Shulhach, Doctor of Philological Science, Head of the Department of History of the Ukrainian Language and Onomastics of the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1930-3485>

e-mail: victor.shulgach@ukr.net

ETYMOLOGICAL NOTES. 1–7

The article is devoted to the etymological analysis of seven lexemes of the Old Ukrainian language: *наметець*, *губ'ю(т)*, *чиньба*, *опослѣ*, *зидатель*, *озимя*, *остень*. For the etymological procedure, the author uses the available cognates of Slavonic languages. Potential Proto-Slavonic archetypes **nametъсь*, **činja*, **ob poslě*, **zidatelъ*, **obzimę*, *-ęte* are reconstructed. The dictionary entries **gyběti*, **ostъnъ*, reconstructed in the Etymological Dictionary of Slavic Languages, are supplemented. The dictionary entries under the slogans **gyběti*, **ostъnъ*, reconstructed in the Etymological Dictionary of Slavonic Languages, are supplemented.

Keywords: Old Ukrainian language, vocabulary, etymology, etymological analysis, reconstruction, archetype.

Отримано редакцією журналу / Received: 12.02.2024

Прорецензовано / Revised: 16.02.2024

Схвалено до друку / Accepted: 23.10.2024